

รูปแบบวัดสมานรัตนารามที่ตอบสนอง ความต้องการของชุมชน*

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี (เหมมประไพ)**

พระมหาพรชัย สิริวิโร (ศรีภักดี)***

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอรูปแบบของวัดสมานรัตนารามที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน การศึกษานี้เป็นการศึกษาจากเอกสารและบทสัมภาษณ์ จากการศึกษาพบว่า

วัดสมานรัตนารามมีรูปแบบที่สนองความต้องการของชุมชน ผ่านการจัดรูปแบบให้เป็นวัดสร้างประโยชน์ทันตาเห็น ซึ่งชาวบ้านสามารถเข้ามาประกอบ

* บทความนี้ปรับปรุงจากงานวิจัยเรื่อง “วัดที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน: กรณีศึกษาวัดสมานรัตนาราม” ได้รับทุนสนับสนุนจากศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2564

** อาจารย์ ภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Email: kittimete@gmail.com

*** อาจารย์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Email: pomchai.sri@mcu.ac.th

วันที่รับบทความ 30 กันยายน 2564 วันที่แก้ไขบทความ 17 กรกฎาคม 2565

วันที่ตอบรับบทความ 26 กรกฎาคม 2565

อาชีพอายในวัดได้ มีการจัดสภาพแวดล้อมภายในวัดให้เป็นสถานที่พักผ่อน มีความเป็นระเบียบและสะอาด มีสร้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อเป็นที่ยึดมั่น และเกิดศรัทธาในคุณธรรมความดีที่ปรากฏในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น และมีการบริหารจัดการที่เป็นธรรมและก่อความสามัคคี ผ่านการบริหารจัดการของเจ้าอาวาสที่จัดการคุณภาพและราคาสินค้าที่เป็นธรรม อีกทั้งมีการการสร้างสถานที่ให้เหมาะสมสำหรับการไหว้พระ สวดมนต์ ทำบุญ และวางรูปแบบการสร้างและจัดการวัดด้วยการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์ภายในวัด สร้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้เกิดความเกี่ยวข้องกันระหว่างวัดกับชุมชน ไม่เน้นการสร้างสิ่งก่อสร้างที่ไม่เกิดประโยชน์ มีรูปแบบการสร้างและจัดการทางด้านจิตใจ ผ่านการบ่มเพาะคำสอนทางศาสนา ในเรื่องศรัทธา การให้ทานและความกตัญญู มีการพัฒนาวัดให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในแง่ของการเปิดพื้นที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัด สุดท้ายเป็นวัดที่มีรูปแบบทางกายภาพร่มรื่น ปลอดภัย เหมาะกับคนทุกเพศ ทุกวัย และเดินทางไปมาสะดวก

วัดสมานรัตนารามและวัดในอุดมคติทางพระพุทธศาสนามีความเหมือนกันในแง่ของความเป็นวัดทางด้านจิตใจในแง่ของความศรัทธาและการให้ทาน และมีรูปแบบการจัดการให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน มีการส่งเสริมและสนับสนุนในการพัฒนาชุมชน เป็นที่พึ่งพิงยามยากลำบาก ส่วนความต่างกันคือ วัดสมานรัตนาราม ก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ ในวัดตามศรัทธา และพัฒนาวัดให้ที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของบ้านเมือง มีวิธีการปฏิบัติที่สอดคล้องกับชุมชนนั้นอย่างแยกไม่ออก รูปแบบวัดดังกล่าวนี้จะพบในแบบวัดคามวาสีและนครวาสี โดยมีเจ้าอาวาสเป็นศูนย์กลางของการปกครองและพัฒนาวัด ขณะที่วัดในอุดมคติทางพระพุทธศาสนาเน้นไปที่การสร้างวัดให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตของนักบวชหรือบรรพชิตที่เน้นความสงบ เรียบง่ายและไม่ยุ่งวุ่นวาย วัดในแบบนี้เป็นการแสวงหาสถานที่อันเหมาะสมสำหรับการเป็นอยู่ของนักบวชมากกว่า จะสร้างขึ้นใหม่ เป็นรูปแบบวัดแบบอรัญญวาสี และการสร้างหรือบูรณะวัดนั้นเป็นเรื่องของชุมชนจะดำเนินการมากกว่าจะเป็นหน้าที่ของพระภิกษุ

คำสำคัญ: รูปแบบ, วัดสมานรัตนาราม, ความต้องการของชุมชน

Wat Saman Rattanaram's Formation that Satisfies the Community's Needs*

Phramaha Khwanchai Kittimete (Hemprapai)**

Phramaha Pornchai Sirivaro (Sripakdee)***

Abstract

In this research paper, an attempt was purposely made to propose the formation of Wat Saman Rattanaram satisfying the community's needs. This study was methodologically done through the documentary study and interview. The study was considerably shown that the model that satisfies the community's demand is obviously given by Wat Saman Rattanaram through providing the immediate beneficial temple model to the community wherein people can make a living including the arrangement of environment in such a temple for relaxation where things are orderly and

* This article is developed from the research entitled “*A Temple that meets the Community's Demand: A Case Study of Wat Samanrattanaram*” funded by Chulalongkorn University (The Centre of Buddhist Studies) 2020.

** Lecturer, Department of Religion and Philosophy, Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya university Email: kittimete@gmail.com

*** Lecturer, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand. Email: pornchai.sri@mcu.ac.th

hygienically organized. In addition, the holy statues are also established in order to provide the adherence whereby the faith in certain virtues as appeared in those holy items could be actualized. In the temple, while dealing with the quality and price of products, the management is morally and harmoniously administered by the chief abbot. Furthermore, the establishment of places suitable for worshipping the Buddha's statues, chanting and making merit is virtually done through planning of construction based on the conservation of architecture and its history as the holy objects concerning with the temple and community are evidently built; the creation of disadvantages is not its focus. It can be said that the model on the construction and mental management is somehow transformed through the cultivation of religious faith, generosity and gratitude. The striking point is greatly emphasized on getting the temple developed as the inseparable part of a community in terms of providing the opportunity for community's participation in various activities of the temple. Finally, suffice it to say that this temple possesses the physical model of pleasantness and safety wherein the appropriateness is created for all people irrespective of their sex and age.

As far as Wat Saman Rattanaram and the ideal Buddhist temple are concerned, they hold the sameness in terms of being the mental, faithful and generous templehood whereby its management model is considerably made to be the centre of a community that promotes and support the development of community involved and thereby being regarded as the sanctuary

in the difficult time, the differences found are that the establishment of various objects in the temple is made according to faith and the development of it is to be the holy items of the country where the practices are in accordance with the community's ways of life. It can be claimed that, on the one hand, such a model of temple could be found in the formation of a town-temple and city-temple where the chief abbot of such a temple becomes the heart of administration and development, on the other hand, the ideal Buddhist temple lays special emphasis on making a temple suitable for ways of people's life whose household life is renounced or the ordained; they need tranquility, simplicity and order. The mentioned temple tries to provide suitable place for the recluse more than creation of the new one and thereby being qualified as the model of forest order. Consequently, the construction or restoration of it clearly hinges on the community's task instead, not Buddhist monks.

Keywords: Formation, Wat Saman Rattanaram, the Community's Needs

1. บทนำ

วัดถือได้ว่าเป็นสถานที่สงบทั้งในแง่สงบกายและสงบใจ เมื่อพิจารณาจากแง่คิดเหล่านี้ทำให้วัดมีลักษณะบางอย่างที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ดังที่นิโกลาส์ แชรแวงส (2561, หน้า 175) ได้บรรยายเรื่องวัดในประเทศไทยว่า ทิวราชอาณาจักรสยามมีวัดเป็นจำนวนมาก และนับวันก็จะมีเพิ่มมากขึ้นทุกที เพราะว่าพวกขุนนางชั้นผู้ใหญ่มักนิยมสร้างวัดกันตามใจชอบ และแข่งขันกันมากในด้านการประดับประดาให้งดงามยิ่งกว่าวัดที่คนอื่น ๆ สร้าง ส่วนพวกภิกษุแทนที่จะบูรณปฏิสังขรณ์วัดเก่า ๆ ก็กลับทอดทิ้งให้ร้างเสีย และเข้าไปประจำอยู่ในวัดอื่นต่อไป วัดเหล่านี้มิได้มีขนาดหรือความมั่งคั่งเท่าเทียมกัน บางวัดก็งดงามอย่างยิ่ง แต่บางวัดก็อนาถา แต่การจะพัฒนาให้วัดเป็นแบบนั้นได้ต้องมีการบริหารจัดการที่เหมาะสม ดังที่พระยาสุรินทรฤาชัย (2561, หน้า 112) กล่าวถึงรูปแบบวิหารเขตวันว่า ห่างจากประตูเมืองไปทางทิศใต้เป็นระยะ 1,200 ก้าว เศรษฐีผู้ดีได้สร้างวิหารขึ้นไว้หลังหนึ่ง หันหน้าไปทางทิศใต้ และเมื่อเปิดประตูออก ภายในด้านหนึ่งมีเสาหิน มีรูปลืออยู่บนยอด วิหารมีสระน้ำอันใสสะอาด เต็มไปด้วยต้นไม้หนาทึบเสมอกัน ต่างชูดอกออกช่อเป็นสีต่าง ๆ มากมายเหลือที่จะคณนานับเป็นที่ประกอบไปด้วยสิ่งอันนารักเจริญตา

วัดที่ถูกสร้างขึ้นใหม่และวัดที่ถูกบูรณะให้กลับมาีสภาพที่งดงามจึงเป็นไปตามรูปแบบที่สอดคล้องกับชุมชน ซึ่งดำรงศักดิ์ มีสุนทร (2556, หน้า (3)) ได้เสนอความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนว่า ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนโดยภาพรวมยังถือว่ามีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ด้วยตัวชุมชนเองเป็นชุมชนชนบทขนาดเล็กที่ยังมีวัฒนธรรมแตกต่างจากวัฒนธรรมแบบเมือง ชุมชนจึงมีระบบการพึ่งพาอาศัยกันในรูปแบบเครือญาติค่อนข้างสูง รวมทั้งยังมีปัจจัยอื่นที่เข้ามาสนับสนุนให้ชุมชนเกิดความสามัคคีต่อกัน เช่น ระบบความเชื่อ นิสยชุมชน บทบาทพระสงฆ์และวัด นโยบายพัฒนาชุมชนของวัดและโรงเรียนที่เป็นปัจจัยสำคัญให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัดและชุมชน และยังมีงานวิจัยของอรศรี งามวิทยาพงศ์ และคณะ (2559, หน้า 86) ที่เสนอว่า ความรู้ทางพุทธศาสนาที่ส่งเสริมการบริหารจัดการ

ทั้งภายในและภายนอกวัด เพราะพุทธศาสนาต้องการให้สังคมมีหลักศีลธรรม และสามารถเข้าใจถึงธรรมชาติอันถ่องแท้ในสรรพสิ่ง โดยเฉพาะธรรมชาติของมนุษย์ และการรวมกลุ่มของมนุษย์ทุกระดับ จึงควรนำความรู้ทางด้านพุทธศาสนามาเป็นพื้นฐาน ประยุกต์รวมกับความรู้และเครื่องมือของการจัดการสมัยใหม่ เพื่อการสร้างและพัฒนาความสัมพันธ์ในระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะระดับเครือข่ายซึ่งมีความหลากหลายสูง เพื่อให้สามารถขยายความร่วมมือและรักษาความสัมพันธ์ท่ามกลางความแตกต่างของภาคีให้มีความราบรื่นในการผลักดันบทบาทหน้าที่ของวัด

ปัจจุบันมีวัดที่โด่งดังและเป็นที่ยอมรับมักจะประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างที่แปลกตาและการพัฒนาจนกลายเป็นที่รู้จัก ดังวัดสมานรัตนาราม จ.ฉะเชิงเทรา ที่นับเป็นวัดเก่าแก่ มีประวัติการสร้างโดยคหบดีมีฐานะ แต่เดิมวัดชื่อ “วัดขุนสมาน (เงินประชา)” ก่อนที่จะปรากฏเป็นหลักฐานเมื่อปี พ.ศ. 2522 เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้เสด็จประทับที่วัดนี้ว่า “พระบาทเสด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จทางชลมารคผ่านมาได้ทรงแวะเยี่ยมวัดขุนสมานเงินประชา” เมื่อผ่านไปหลายสิบปี ทางราชการได้ยุบตำบลไผ่สวางไปรวมกับตำบลบางแก้ว ทำให้คณะสงฆ์ประกอบด้วยพระเถระ ภิกษุสามเณรและชาวบ้านร่วมกันตั้งชื่อใหม่ โดยยืมคำว่า “สมาน” ไว้ และเพิ่มคำว่า “รัตน” ที่แปลว่า แก้ว สื่อถึงตำบลบางแก้ว โดยใช้ชื่อใหม่ว่า วัดสมานรัตนาราม วัดมีเจ้าอาวาสหลายรูป แต่ก็อยู่กันแบบเดิมไม่ได้พัฒนาต่อ จนในปี พ.ศ. 2543 พระครูปลัดสุวัฒนพรหมจริยคุณ (ไพรัตน์ ปญญาโร) เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน ได้เห็นสภาพความทรุดโทรมของวัดจึงได้ปรับแต่งวัดโดยต้องการให้วัดเป็นสถานที่พักผ่อนทั้งภายในและภายนอก สร้างบารมีผ่านการฝึกฝนร่างกายและการฝึกฝนจิตใจจึงเริ่มด้วยการสร้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น พระพิฆเนศ หลวงพ่อโต หลวงพ่อประทานพร พระโทธิสัตว์กวนอิม เป็นต้น เปลี่ยนทิวทัศน์ให้ร่มรื่นด้วยต้นไม้และบรรยากาศของลำน้ำบางปะกงและพัฒนาศูนย์ปฏิบัติธรรม (พระประชาธรรมนาถ (ไพรัตน์ ปญญาโร), 2559, หน้า 50)

จากรูปแบบของวัดสมานรัตนารามที่พัฒนาขึ้นจากวัดทรุดโทรม จนปัจจุบันเป็นที่ต้องการของชุมชนทั้งในด้านสุขภาพของชุมชน สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อ

คุณภาพชีวิตการศึกษาเรียนรู้หลักธรรมทางศาสนา วัฒนธรรมที่โยงกับฐานความเชื่อของสังคม (สาคร สุขศรีวงศ์, 2560, หน้า 83) โดยจะพบว่า การพัฒนาวัดนั้นต้องอาศัยเจ้าอาวาสที่ตามพระวินัยถือว่าเป็นเสนาสนคหาปกะ (ผู้จัดการเรื่องเสนาสนะ) ภัณฑาคาริกะ (ผู้จัดการด้านของใช้) ต้องมีคุณธรรมในการดูแลรักษาและจัดการ (พระไตรปิฎก เล่ม 22 ข้อ 272-273 หน้า 400-401)¹ โดยเจ้าอาวาสได้นำหลักอิทธิบาทธรรม 4 ประการ คือ 1. ฉันทะ มีความพอใจในงานที่ทำ 2. วิริยะ มีความตั้งใจ พากเพียรในงานที่ทำ 3. จิตตะ มีความเอาใจใส่ในงานที่ทำ 4. วิมังสา มีการคิดพิจารณาทบทวนงานนั้น ๆ (วัดสมานรัตนาราม, 2554, หน้า 99) มาใช้ในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติภายในวัด ทั้งในระดับกายภาพที่เน้นสถานที่ร่มรื่น สะอาด ด้านจิตใจ เช่น ส่งเสริมการทำบุญ ปฏิบัติธรรม ความเสียสละ และด้านภูมิปัญญา เช่น เป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรม อนุรักษ์ภูมิปัญญา และทำให้ชุมชนเห็นคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ที่วัดสร้างขึ้น จนเกิดการสนับสนุนของชาวบ้านทั้งชาวไทยและต่างประเทศที่หลงใหลมาชื่นชมและรวมทำบุญกับทางวัดไม่ขาดสาย

เมื่อพิจารณาจากรูปแบบของวัดดังกล่าว จะพบว่า ปัจจุบันไม่ได้มีความจำเป็นต้องสร้างวัดขึ้นใหม่เหมือนในยุคอดีต มีแต่ต้องมีการพัฒนาวัดให้เหมาะสมกับยุคสมัย จากเดิมวัดอันเป็นที่พักของพระภิกษุไปสู่วัดใช้สำหรับเป็นสถานที่การสอนศีลธรรมและการพัฒนาอาชีพของชุมชน จนกระทั่งกลายเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นการผสมผสานระหว่างความต้องการของชุมชนในพื้นที่และชุมชนเมือง โดยวัดต้องปรับตัวเพื่อสนองความต้องการทางด้านร่างกายผ่านบรรยากาศอันร่มรื่น และพัฒนาเรื่องจิตใจด้วยความเชื่อทางด้านสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และพัฒนาเรื่องปัญญาในการแก้ไขความทุกข์ด้วยการสร้างสถานที่สำหรับปฏิบัติธรรมจึงเป็นเรื่องน่าสนใจสำหรับการศึกษาวัดในยุคปัจจุบันที่มีการบริหารจัดการและพัฒนาวัดเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน อีกทั้งแนวทางดังกล่าวนี้จะช่วยขยายให้เห็นรูปแบบวัดเมื่อบริหารจัดการอย่างเป็นระบบในปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร

¹ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

มีปัญหาที่ขัดต่อกรอบแนวคิดของวัดตามวิถีชีวิตของพระภิกษุอย่างไร เพื่อพิจารณาและสร้างเป็นรูปแบบการพัฒนาวัดให้สอดคล้องกับยุคสมัย

บทความวิจัยนี้ได้นำเสนอรูปแบบของวัดสมานรัตนารามที่สนองความต้องการของชุมชน เพื่อเสนอถึงการจัดการวัดให้เป็นไปตามที่ชุมชนต้องการ โดยรูปแบบดังกล่าวอาจสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างจากวัดตามอุดมคติในพระพุทธศาสนาที่มีมาแต่เดิม ในประเด็นนี้จะได้นำเสนอให้เห็นความเหมือนและความแตกต่างของวัดในปัจจุบันกับวัดในพระพุทธศาสนาที่ถูกปรับเปลี่ยนไปตามบริบทสังคม อีกทั้งยังเสนอให้เห็นเป้าหมายความเป็นวัดในอดีตที่ต้องปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน

2. รูปแบบวัดสมานรัตนารามที่สนองความต้องการของชุมชน

ความต้องการของชุมชนได้ส่งผลกระทบต่อการบริหารวัดโดยจะพบว่าวัดนั้นต้องประยุกต์และปรับตัวเข้ากับสังคมให้ได้ ขณะเดียวกันก็ยังคงดำรงธรรมวินัย ขณะเดียวกันต้องเข้าใจคนในแต่ละยุคสมัย และเจ้าอาวาสต้องจัดสรรให้เกิดความเหมาะสมแก่ความต้องการนั้น (พระประชากรธรรมนาถ (ไพรัตน์ ปญญารโธ), สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2563) เมื่อพิจารณาจากการบริหารวัดสมานรัตนารามจึงมีรูปแบบที่ตรงกันกับความต้องการของปัจเจกบุคคลและชุมชน ดังนี้

2.1 รูปแบบของวัดสมานรัตนารามที่สนองความต้องการของปัจเจกบุคคล

การพัฒนาทุกอย่างนั้นล้วนนำมาซึ่งประโยชน์ต่อผู้คนและสังคม เช่นเดียวกับวัดนั้นเมื่อจะพัฒนาให้เจริญยิ่งขึ้นต้องสร้างประโยชน์ โดยประโยชน์นั้นไม่ใช่แค่พิจารณาจากประโยชน์เชิงอุดมคติ คือ เพื่อสวรรค์และนิพพานเท่านั้น แต่ต้องสร้างประโยชน์ที่เป็นปัจจุบันหรือประโยชน์ทันตาเห็น (ทีภูธธัมมิกถัตถ์) เรื่องความเป็นอยู่ทั่ว ๆ ไป ตั้งแต่ด้านเศรษฐกิจ เงินทอง การหาเลี้ยงชีพ โดยใช้ปัญญาขยันหมั่นเพียรสุจริต การมีครอบครัวที่อบอุ่นอยู่ดีมีสุข การอยู่ร่วมสังคมที่เอาใจใส่ช่วยเหลือเกื้อกูล ไม่เบียดเบียนกันด้วยเช่นกัน (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์

(ป.อ.ปยุตฺโต), 2561, หน้า 15) โดยวัดสมานรัตนารามได้สร้างขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์ที่มาจากความต้องการของปัจเจกบุคคล ดังนี้

2.1.1 วัดสร้างประโยชน์ทันตาเห็น

วัดสมานรัตนารามให้ชาวบ้านได้เข้ามาประกอบอาชีพภายในวัด และถูกจัดสรรพื้นที่ให้เป็นสัดส่วน มีการจัดสถานที่ภายในวัดให้เป็นสัดส่วน สร้างสิ่งก่อสร้างที่คนศรัทธาและเดินทางมาชม อีกทั้งมีการจัดการให้ชาวบ้านสามารถมาตั้งร้านค้าเพื่อขายสินค้า ส่วนการเก็บค่าเช่าที่ท่านก็เก็บน้อย ซึ่งจะมาเก็บจริงก็ไม่กี่ปีมานี้ เนื่องจากว่าท่านต้องจ้างพนักงานทำความสะอาด ประกอบกับแม่ค้าก็มีรายได้ดี จึงขอเก็บนิดหนึ่งเพื่อที่จะไปจ้างคนงานทำความสะอาดห้องน้ำ ทำความบริเวณสถานที่รอบวัด เก็บขยะ (วิภาวดี กิจธนภัทร, สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2563) วัดสมานรัตนารามเปิดพื้นที่ให้คนภายในชุมชนได้ค้าขาย และสร้างอาชีพอื่น ๆ ขึ้นมาภายในวัด

2.1.2 วัดจัดสภาพแวดล้อมสัญลักษณ์

วัดได้สร้างสถานที่สำหรับเป็นสถานที่พักผ่อน โดยมีการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพอย่างเป็นระเบียบ อีกทั้งยังสร้างความร่มรื่นด้วยการจัดสรรสิ่งต่าง ๆ ให้ดูสะอาด และมีความเป็นสัปปายะในหลาย ๆ ด้าน เช่น มีร้านอาหาร มีตลาดนัด สินค้าของชุมชน มีสถานที่พักผ่อน มีสถานที่ทำบุญ นั่งสมาธิ ทำให้ใครก็ตามที่มาแล้วรู้สึกสบายใจ และยังส่งเสริมกิจกรรมของชุมชนได้ชุมชนได้นำสินค้าออกมาขายให้กับนักท่องเที่ยว การมาที่นั่นจึงได้ทั้งสินค้าและความสบายใจ (เจษฎา ธรรมสิทธิ์, สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2563) วัดสมานรัตนารามจัดระเบียบสถานที่ให้ความสะอาดและสบายตาสำหรับผู้เดินทางมาเยี่ยมชมวัด ทั้งสถานที่จอดรถ ร้านอาหาร โบสถ์ สถานที่ปฏิบัติธรรม รวมถึงเสนาสนะภายในวัด

2.1.3 วัดสองความต้องการความเจริญก้าวหน้าในชีวิต

วัดมีการจัดการพื้นที่และสร้างสิ่งก่อสร้างที่ทุกคนต้องการ โดยเฉพาะสิ่งที่จะช่วยให้คนมีความเจริญก้าวหน้าในมิติต่าง ๆ เช่น สร้างองค์พระพิฆเนศ เพื่อให้คนที่ต้องการความสำเร็จได้มาอธิษฐานขอพร เพราะองค์พระพิฆเนศเป็นตัวแทนของความสำเร็จ เมื่อผู้มาวัดต้องการที่พึ่งทางใจและปรารถนาที่พึงหวังจะให้ตนเองเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน ประสบผลสำเร็จในสิ่งที่ตั้งคำอธิษฐานไว้ (เมธาวิ นุชนุ้ม, นักท่องเที่ยว, สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2563) วัดจึงสร้างสิ่งต่าง ๆ เพื่อเน้นให้เห็นรูปแบบของการเจริญก้าวหน้าของชีวิต แต่ความก้าวหน้านั้นมาจากความรู้สึกที่เริ่มต้นจากภายในใจที่เชื่อมั่นและศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือในคุณธรรมความดีที่ยึดโยงกับความดีที่ปรากฏในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นด้วยเช่นกัน โดยแรงผลักดันนั้นคือแรงจูงใจที่จะช่วยให้กระทำบางอย่างซึ่งเป็นลักษณะทางจิตใจที่จะช่วยให้เขาเหล่านั้นหลุดพ้นจากสภาพความรู้สึกที่คลุมเครือ ไม่ชัดเจน ไปจนหมดสิ้น และสร้างการปฏิบัติที่ชัดเจนต่อชีวิตได้ (อคิน รพีพัฒน์, 2551, หน้า 84) วัดมีการจัดสรรพื้นที่ให้กับสถานที่ ๆ จะช่วยทำให้ผู้ประสงค์ความเจริญก้าวหน้านั้นได้หาที่พึ่งพิงทางจิตใจรวมถึงมีการบูรณะพระพุทธรูปในพระอุโบสถ ให้มีความสงบ ร่มเย็นมากกว่าที่อื่น ๆ เพื่อให้ผู้ที่ประสงค์ความเจริญทางด้านจิตใจได้มากราบไหว้

2.1.4 วัดที่มีการบริหารจัดการที่เป็นธรรมและก่อความสามัคคี

เจ้าอาวาสผู้บริหารวัดเป็นผู้นำที่มีบารมี คือทุกคนต่างศรัทธา มีผู้คนติดตาม ฟังพอใจต่อการช่วยเหลืองาน เสียสละเพื่อผู้นำที่มีบารมี โดยผู้นำที่มีบารมีจะชวนำชีวิตจากชีวิตประจำวันไปสู่ชีวิตสังคมที่ดีขึ้น (Alan Aldridge, 2013, pp.42-43) เจ้าอาวาสมีการบริหารจัดการวัดอย่างเป็นธรรม มีการส่งเสริมการค้า มีการพัฒนาในเรื่องของมาตรฐานสินค้า เน้นความสะอาด มุ่งให้ทุกคนที่นำสินค้ามาจำหน่ายเน้นไปที่คุณภาพสินค้า สร้างกฎระเบียบในปฏิบัติร่วมกันให้มั่นคงอยู่แบบเดิมหรือดีขึ้น ๆ เรื่อย ๆ ให้มาตรฐานสินค้าดีขึ้น อีกทั้งเจ้าอาวาสยัง ส่งเสริม

กิจกรรมของชุมชน ส่งเสริมการค้าขาย พัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สร้างโรงพยาบาล พัฒนาระบบสาธารณสุขชุมชน จัดโครงการรับบริจาคเลือดเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนด้วยการพัฒนาจิตใจ (อรวรรณ บุญนวม, สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2563) เจ้าอาวาสจึงดำเนินการให้เกิดการยอมรับร่วมกันระหว่างวัดชุมชนและผู้มาท่องเที่ยว โดยทุกคนต่างได้รับความชอบธรรมร่วมกันเมื่อมาอยู่ในวัด จะพบได้ว่าวัดไม่มีข้อเรียกร้องเรื่องคุณภาพสินค้า หรือราคาสินค้าไม่เป็นธรรม เนื่องจากทุกคนได้รับความชอบธรรมเสมอกัน ไม่มีใครถูกเอาเปรียบจากใคร

2.1.5 วัดมีสถานที่สำหรับจิตใจ

วัดมีการจัดสถานที่สำหรับพักผ่อนทางจิตใจ โดยจะพบจากการสร้างสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการไหว้พระ สวดมนต์ ทำบุญ มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ มีพระพิฆเนศ มีเจ้าแม่กวนอิม และติดแม่น้ำบางประกง เลยทำให้บรรยากาศสบายกาย สบายใจ เพราะการที่เราได้ทำบุญทำทานนั้น เข้าวัดฟังธรรมรู้สึกมีความสุขหายจากความเศร้า ความเหนื่อยจากการทำงาน ได้พักผ่อนในสถานที่ที่มีความร่มรื่น พร้อมด้วยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ การที่ได้เดินทางมาวัดแห่งนี้ เดินทางมาไหว้พระมาขอพรพระพิฆเนศ ที่ท่านประทานพร ประกอบกับมีความศรัทธาในตัวของเจ้าอาวาสที่มีส่วนร่วมในการทำงานบุญ เช่น ได้ทำบุญสร้างพระ ได้ทำบุญสร้างโรงพยาบาล และได้สนับสนุนกิจกรรมของวัด (เจษฎา ธรรมสิทธิ์, สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2563) วัดสมานรัตนารามได้จัดส่วนให้มีที่นั่งพักใต้ต้นไม้ร่มรื่นและเป็นสถานที่ที่กว้างขวาง มีการจัดการ และเจ้าหน้าที่คอยบริการให้เกิดความสะดวก จึงทำให้รู้สึกได้ถึงความเอาใจใส่ในผู้คนที่มาชมวัด

จากข้อพิจารณารูปแบบวัดที่สนองความต้องการของปัจเจกบุคคลจะพบว่าวัดนั้นมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปตามสังคมที่ขยายและซับซ้อนยิ่งขึ้นทำให้เกิดกลุ่มคนที่หลากหลายทั้งอาชีพ ประสบการณ์ การศึกษา นำไปสู่ความต้องการที่แตกต่างและหลากหลายตามไปด้วย ตอนนี้องค์เมืองไทยไม่ได้มีแต่เกษตรกรที่ต้องการ

ให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาลอีกต่อไป หรือมีแต่ข้าราชการที่อยากมีตำแหน่งที่สูงขึ้น แต่หากยังมี พ่อค้าแม่ค้า นักธุรกิจ นักร้องนักแสดง สถาปนิก หนุ่มสาวโรงงาน คนขายประกัน นักการเมืองที่ต้องการความสำเร็จที่แตกต่างกันไป ขณะที่ระดับความเข้าใจและรับรู้พระพุทธศาสนาผ่านวัดของแต่ละคนจึงต่างกันไป ด้วย รวมถึงความแตกต่างของสถานการณ์ชีวิตที่แตกต่างกันไปทำให้ความหวังแตกต่างกันไป อีกตามแต่ละชั้นตอน บ้างต้องการให้สอบติด บ้างต้องการให้หายเจ็บป่วย บ้างต้องการมีลูก บ้างต้องการเป็นที่ยอมรับของชุมชนและหมู่คณะ บ้างต้องการฝึกจิต บ้างต้องการรล บ้างต้องการบ้าน บ้างต้องการครอบครัว สิ่งเหล่านี้ทำให้พระพุทธศาสนาต้องปรับตัวเปลี่ยนแปลงให้มีความหลากหลายดังจะพบได้จากนิยายทางศาสนาที่ขยายออกไป (พระไพศาล วิสาโล, 2559, หน้า 169) เมื่อมีความหลากหลายของปัจเจกบุคคลจึงกลายเป็นความหลากหลายของสิ่งก่อสร้างภายในวัด สมานรัตนารามที่ต้องการสนองตอบการของปัจเจกบุคคลทุกกลุ่ม เช่น มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำหรับให้ผู้คนได้กราบไหว้ มีสวนย่อมสำหรับผู้สูงอายุนั่งพักผ่อน มีการ์ตูนสำหรับเด็ก ๆ เพราะการเข้าใจและยอมรับบุคคลให้มีตัวตนถือเป็นการสร้างวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกันบนฐานของความหลากหลายเหล่านั้น

2.2 รูปแบบของการสร้างวัดสมานรัตนารามตามความต้องการของชุมชน

การบริหารวัดบนพื้นฐานของการทำวัดให้กลับมาเป็นของชุมชนถือว่าเป็นมาตรการสำคัญและเป็นรูปธรรมที่สุดในการทำให้คณะสงฆ์กลับมาเป็นของประชาชนอีกทั้ง เนื่องจากที่ผ่านมากฎหมายและคณะสงฆ์ในปัจจุบันได้ทำให้วัดกลายเป็นของคณะสงฆ์โดยรัฐเป็นผู้กำหนด ดังจะพบได้ว่าวัดที่ชาวบ้านสร้างขึ้นต้องเป็นไปตามกฎหมายจึงจะเรียกว่าวัดหรือแม้แต่สำนักสงฆ์ต้องได้รับการอนุมัติจากรัฐ โดยการเห็นชอบของคณะสงฆ์ในทำนองเดียวกับการแต่งตั้งเจ้าอาวาสและพระอุปชฌาย์ ก็ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความเห็นพ้องต้องกันของชาวบ้านอีกต่อไป (พระไพศาล วิสาโล, 2559, หน้า 347) โดยจะพบได้ว่าความต้องการของชุมชนกลายเป็นความเปลี่ยนแปลงหลักของการนำพระพุทธศาสนาจากเอกสารหรือตำราทางศาสนาไปสู่กระบวนการปฏิบัติในชีวิตจริง ฉะนั้น การที่ใช้ตำราหรือคำสอน

เป็นมาตรฐานในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระบบที่จำแนกไว้จึงไม่ใช่กลยุทธ์ที่ดีเท่าไร การเข้าใจหลักปฏิบัติทางศาสนาส่วนหนึ่งที่จะทำได้ข้อมูลชัดเจนที่สุดจึงจำเป็นต้องเกิดจากการศึกษาจากการปฏิบัติหรือพิธีกรรมที่มีอยู่จริง โดยในที่นี่จะได้พิจารณาจากรายละเอียด ดังต่อไปนี้

2.2.1 รูปแบบการสร้างและจัดการวัดด้านภูมิปัญญา

วัดเป็นสถานที่สำหรับสังคมและการเรียนรู้ เป็นการศึกษาจากบริบทของสังคมรอบวัดว่ามีอะไรบางอย่างที่เป็นวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาดั้งเดิม แล้วจึงส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ผ่านด้านงานศิลปะภายในวัด (พระสุธีรัตนบัณฑิต, สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2563) โดยวัดที่พัฒนาดังแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้นมีรูปแบบที่แตกต่างออกไปตามพื้นที่ ซึ่งจากการศึกษาวัดสมานรัตนารามได้มีพัฒนาวัดให้มีลักษณะการอนุรักษ์รูปแบบเหล่านี้ไว้ คือ

ก. **วัดมีประวัติศาสตร์** วัดสมานรัตนารามไม่ต้องการแค่การลอกเลียนแบบแบบวัดอื่น ต้องศึกษาประวัติศาสตร์ที่มาของวัตถุหรือสิ่งก่อสร้างที่เป็นแบบของพื้นที่ของแต่ละวัด เพราะคนที่มาวัดส่วนหนึ่งมองว่า “วัดมีความน่าสนใจ มีประวัติศาสตร์เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คือ พระพิฆเนศ ที่เมื่อไหว้ขอพรแล้วจะเกิดโชคลาภ และก็มาไหว้พระราหู บางทีไม่รู้เรื่องเกี่ยวกับพระภิกษุที่ท่านทำงานและพัฒนาวัดนี้ให้มีความเจริญงอกงาม แต่ก็ได้เห็นถึงความรู้ความสามารถของท่าน ในการสร้างศรัทธาให้กับพุทธศาสนิกชนทั่วไป” (ขวัญตา เต็มศิลป์, สัมภาษณ์, 9 มีนาคม 2563) โดยพิจารณาจากสิ่งที่สร้างขึ้นมากล่าวคือ

1) **วัดไม่มีสถูปเจดีย์** ตามอิทธิพลของวัดตั้งแต่สมัยทวารวดีเป็นต้นมา คือการสร้างพระสถูปเจดีย์ทรงกลมและทรงแปดเหลี่ยม รวมทั้งการสร้างอาคารโถงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีเสมาปากในตำแหน่งแปดทิศที่เรียกว่า พระอุโบสถหรือโบสถ์ ส่วนอิทธิพลของขอมสมัยลพบุรีจะสร้างวัดให้มีกำแพง ชุ่มประตู่ และระเบียงคตรอบศาสนสถานสำคัญ เช่น พระสถูปเจดีย์ พระวิหาร โบสถ์ และโครงสร้างอื่น ๆ เช่นมณฑปพระพุทธรูป (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2560, หน้า 66) แต่สมัยโบราณนั้น

สะท้อนให้เห็นการบรรจุสารีริกธาตุหรือรูปแบบของการเก็บอัฐิในไว้สถูป ซึ่งพระประชาธรรมนาถมองว่า การสร้างสฐูปเจดีย์นั้นทำเฉพาะบุคคลสำคัญและไม่จำเป็นต้องใหญ่มาก เพราะตอนที่ท่านบูรณะวัดนั้น ท่านได้รื้อถอนเจดีย์ในวัดทั้งหมด เหลือเพียงแต่พระปราสาทองค์ที่ตั้งอยู่หน้าวิหารโบสถ์เก่าเพียงองค์เดียว เพราะท่านมองว่า พระปราสาทองค์นี้ตั้งอยู่หน้าวิหารโบสถ์เก่าซึ่งเป็นจุดสำคัญภายในวัด น่าจะมีความสำคัญกับวัด จึงเริ่มบูรณะพระปราสาทนี้เป็นสิ่งแรก ซึ่งพระปราสาทนี้คือที่บรรจุอัฐิตันตระกูลผู้สร้างวัด (พระประชาธรรมนาถ (ไพรัตน์ ปญญารโธ), 2559 หน้า 52) โดยท่านมองว่า การสร้างสฐูปหรือเจดีย์องค์ใหญ่ไม่เหมาะสมสำหรับสมัยนี้ เพราะผู้คนไม่นิยม ไม่ค่อยดึงดูดใจ และดูแลรักษายาก ดูจากเจดีย์พระปฐมเจดีย์ แม้จะดูยิ่งใหญ่แต่ที่คนไปกราบไหว้จริง ๆ คือพระพุทธรูปโดยพระปฐมเจดีย์มีพระร่วงโรจนฤทธิ์ แม้การที่สร้างเจดีย์พระธาตุดอนแขวนจำลองก็สร้างพระพุทธรูปอยู่ภายใน ชื่อปาง “พระพุทธรควัก” ซึ่งมีประวัติศาสตร์ตอนที่พระพุทธรเจ้าไปโปรดพุทธมารดาบนชั้นดาวดึงส์เมื่อเห็นพระพุทธรมาดาที่เป็นเทวบุตรเดินผ่านไปจึงควักเรียกให้มาฟังธรรม จึงเรียกปางนี้ว่า พระพุทธรควัก (พระประชาธรรมนาถ (ไพรัตน์ ปญญารโธ), สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2563) ส่วนพระธาตุดอนแขวนจำลองก็ตั้งอยู่ได้ในรูปแบบที่จะเกิดประโยชน์ มีจุดถ่ายรูปและสามารถมองลงมาได้จากภาพมุมสูง เราจะพบว่า แม้วัดสมานรัตนารามจะไม่ได้มีประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้น แต่การสร้างสิ่งต่าง ๆ นั้นล้วนมีประวัติศาสตร์ในตัวเองตามความเชื่อของคนส่วนใหญ่เป็นสำคัญ

2) วัดมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ วัดเป็นพื้นที่สาธารณะของความศักดิ์สิทธิ์ในชุมชนและท้องถิ่น วัดจึงไม่ใช่สถานที่โดดเดี่ยว โดยไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในชุมชนวัดจึงนับเนื่องเป็นสถาบันทางสังคมอย่างหนึ่งในความเป็นมนุษย์ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2560, หน้า 67) พระประชาธรรมนาถได้สร้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์คือองค์พระพิฆเนศ ตามคำอธิษฐานว่า “หากว่าเทพองค์ใดองค์หนึ่งมาช่วยสร้างโบสถ์กับบูรณะวัดสำเร็จแล้ว เราจะสร้างท่านไว้หน้าวัด” ท่านจึงระลึกถึงพระพิฆเนศกับท้าวจตุคามรามเทพขึ้นมา จึงหล่อแล้วนำเอาไปไว้ที่ต้นโพธิ์ ก็มีเหตุให้สื่อบอกว่า

ต้องสร้างพระพิฆเนศองค์ใหญ่ เป็นเรื่องของเทพสังฆรณ์ เป็นเหมือนเทพคลใจ ให้รับรู้เช่นนั้น (พระประชาธรรมนาถ (ไพรัตน์ ปญญาโร), 2559, หน้า 64) โดยการสร้างพระพิฆเนศนี้ เจ้าอวาสาอธิบายว่า พระพุทธศาสนายอมรับในเรื่องของเทวดานุกติ คือ การระลึกถึงความดีของเทวดา โดยข้อพิจารณาเรื่องเทวดานั้น ก็ด้วยเทวดานั้นเป็นคนมาก่อนจะปฏิบัติจนเกิดเป็นเทวดาที่ต้องมีทั้งหิริ คือ ความละเอียดต่อความชั่วทั้งหมด ไม่ทำความชั่วทั้งในที่ลับและที่แจ้ง มีโอตตปยะ ความเกรงกลัวผลความชั่วจะลงโทษ ไม่ยอมประพฤติชั่วทางกาย วาจา ใจ ท่านจึงได้รับผลความดีที่ท่านปฏิบัติมาแล้ว ซึ่งความดีของเทวดานั้น แม้จะยังไม่ถึงความดีในนิพพาน แต่ก็ยังเป็นสะพานสำหรับปฏิบัติเพื่อผลในนิพพานได้เป็นอย่างดี และจะเห็นได้ว่าการสร้างพระพิฆเนศนั้นอยู่ติดกับพระพุทธรูป แต่จะสร้างแทนให้ต่ำกว่าองค์พระประธาน เพราะทางวัดต้องการยกย่องพระพุทธรูปเจ้าให้อยู่เหนือองค์เทพอยู่แล้ว พระประชาธรรมนาถ (ไพรัตน์ ปญญาโร), 2559, หน้า 65,70)

แม้คนที่เดินทางมาส่วนใหญ่จะมาเพราะต้องการไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่ก็ยังสะท้อนให้เห็นความเคารพพระพุทธรูป ดังจะพบว่าบางคนเขาไหว้หลวงพ่อโสธร แล้วก็มาวัดสมานรัตนาราม เพื่อไหว้เทพ ไหว้พระโพธิสัตว์กวนอิม ไหว้พระพรหม (ศุภพันธ์ มนูญธรรมพร, สัมภาษณ์, 9 สิงหาคม 2563) ฉะนั้น การที่วัดมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงสะท้อนการเรียนรู้ในมิติทางศาสนาสำหรับชุมชน คือชุมชนมีประวัติศาสตร์ทางศาสนาที่สามารถเรียนรู้ได้จากแง่มุมของความศักดิ์สิทธิ์ที่มาจากความเชื่อ และตอบสนองความต้องการของผู้เข้ามาภายในวัด เพราะต้องการที่พึ่งพิงที่ทางศาสนาที่จับต้องได้ทั้งในแง่ของวัตถุและการบูชาให้เกิดผลต่อชีวิตผ่านการศีกษาความเป็นมาของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น

ข. วัดอนุรักษ์สถาปัตยกรรม วัดสมานรัตนารามได้มีการสร้างพระอุโบสถที่มีสถาปัตยกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ โดดเด่น สะดุดตา สวยงาม เรียบง่าย หน้าต่างประยุกต์แบบจากวัดเทพศิรินทร์ มีการป้องกันนกพิราบ ส่วนหลังคาได้รับแรงบันดาลใจจากวัดพระราม 9 ใช้งบประมาณในการก่อสร้างทั้งสิ้น 15 ล้านบาทใช้เวลาเพียง 14 เดือน ได้รับพระราชานุญาตจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

ให้ประดิษฐานพระนามาภิไธย สธ. ไว้ที่หน้าบันอุโบสถ (พระประชาธรรมนาถ (ไพรัตน์ ปญญาธโร), 2559, หน้า 60) เป็นการสืบสานทางด้านภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาผ่านการก่อสร้างที่มีเอกลักษณ์ แสดงให้เห็นถึงความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมและแรงศรัทธาที่มีต่อสถาบันความเป็นชาติในสังคมไทย

2.2.2 รูปแบบการสร้างและจัดการวัดด้านจิตใจ

วัดมีหลักการทางพระพุทธศาสนามาเป็นเป้าหมาย ตั้งแต่การพัฒนาวัดให้ตอบสนองต่อศรัทธา และความรู้สึกที่ชุมชนมีต่อวัด จนถึงสนับสนุนชุมชนให้เกิดการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน (พระสุธีรัตนบัณฑิต, สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2563) โดยสามารถศึกษาแนวทางการสร้างและจัดการทางด้านจิตใจจากบริบทของวัดสมานรัตนารามตามหลักการเหล่านี้ คือ

ก. วัดสมานรัตนารามกับการบ่มเพาะคำสอนทางศาสนา โดยคำสอนที่ปรากฏจากสิ่งต่าง ๆ ในวัดประกอบด้วย

1) **ศรัทธา** วัดสมานรัตนารามนั้นได้มีพื้นที่ในการเสริมสร้างศรัทธา บางคนศรัทธาในพระพุทธเจ้า บางคนศรัทธาในพระพินเณศ บางคนศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่ทั้งหมดคือความศรัทธาในทางพระพุทธศาสนา คือศรัทธาในเรื่องกรรม เจ้าอาวาสจะบอกเสมอว่า “เรามาแต่ตัว คดีของตัวนี่คือ มาแต่ตัวก็จงไปตัว แต่สิ่งที่เราจะสร้างไว้ทุกวันนี้ จะเป็นประโยชน์แก่สรรพสัตว์ที่เขามาอาศัยจะเป็นบุญ เป็นเสียบง แม้ตายไปแล้ว บุญก็จะยังส่งให้เรายู” (พระประชาธรรมนาถ (ไพรัตน์ ปญญาธโร), 2559, หน้า 100) ศรัทธาทำให้ผู้มาวัดสามารถทำบุญสร้างกรรมดีเพื่อให้เกิดผลดี โดยจะพบการทำบุญได้ทุกที่ทุกเวลาภายในวัด เพราะจะมีการสร้างตุ๊กตาสำหรับให้ร่วมบริจาคสร้างโรงพยาบาลอยู่เต็มไปหมด ซึ่งทุกคนมีอิสระที่จะทำได้ไม่ทำก็ได้ตามศรัทธา บางคนตอนแรกเข้ามาจิตใจไม่มีที่ ชุมนมัวแต่พอได้ไหว้พระสวดมนต์แล้วจิตปลอดโปร่ง อยากทำบุญแต่กำลังจะเดินกลับหาตู้บริจาคไม่มี จิตก็จะพลอยเศร้าหมองกลับไป แต่หากเห็นตู้บริจาคอยู่ แม้แต่

ทางที่จะกลับก็สามารถทำบุญได้ทันที ไม่ต้องทุกข์ทรมานใจ และกลับไปอย่างมีความสุขใจ

2) ทาน วัดสมานรัตนารามได้สร้างวัดอุษึ้นจากแนวคิดเรื่องการให้ โดยได้เปิดพื้นที่ให้ชุมชนได้เข้ามาขายของ ให้ผู้คนที่เข้ามาท่องเที่ยว จุดเด่นของวัด จะเน้นการสร้างสถานที่สำหรับสักการะ สร้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำหรับผู้ยากไร้หรือ อยากบูชา ทางวัดจะจัดการให้ไหว้ได้ครบทุกรูปแบบ ทั้งไหว้ แก้วปิงง สะเดาะเคราะห์ ต่อชะตา (ดัชนี ทับทิม, สัมภาษณ์, 9 สิงหาคม 2563) การสร้างสิ่งเหล่านี้เป็น กุสโลบายให้คนได้นำเงินมาทำบุญ โดยเงินเหล่านั้นจะถูกนำไปบูรณปฏิสังขรณ์ วัด สร้างโรงพยาบาล และการสาธารณสงเคราะห์อื่น ๆ นอกจากนั้นยังเน้นให้เกิด การรู้จักการเสียสละของทุกคนที่มาเกี่ยวข้องกับวัด ไม่ใช่แค่เงินเท่านั้น เพราะใน ทุก 3 เดือนทุกคนจะมาร่วมบริจาคเลือดให้กับโรงพยาบาล บางครั้งก็มาร่วม ส่งเสริมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ ถ้ามี โอกาสคนที่อยู่ในวัดจะเข้าไปร่วมส่งเสริมในทุก ๆ กิจกรรมของวัด (แจ่มจันทร์ เสวีวัลลภ, สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2563) โดยทุกกิจกรรมทางวัด จะมีผู้มาร่วม บริจาคอาหาร น้ำดื่ม ปังจัย และสิ่งอื่น ๆ ตามโอกาสที่จะช่วยได้ (กาญจนา คัมภีร์ยาน, สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2563) วัดจึงเป็นสถานที่รองรับกิจกรรมที่ แต่ละฝ่ายจะมาเข้าร่วมเพื่อให้ได้รับประโยชน์ร่วมกัน เป็นวิถีปฏิบัติแบบพึ่งพา อาศัยกันระหว่างวัดและชุมชน

3) กตัญญู วัดสมานรัตนารามเป็นสถานที่ให้ลูกพ่อแม่สามารถเข้า วัดได้อย่างพร้อมหน้ากัน เพราะมีสถานที่เหมาะสมสำหรับคนทุกวัย มีสถานที่ไหว้ เจ้าแม่กวนอิมและหลวงพ่อดัดต้องไหว้ในที่แจ้ง พอไหว้แล้วก็สามารถนั่งพัก ผ่อน ได้อย่างสบายใจ มีสถานที่ปฏิบัติธรรมและยังมีการ์ตูนสำหรับเด็ก ๆ (กิมลี ศรีพงษ์, สัมภาษณ์, 9 สิงหาคม 2563) วัดสมานรัตนารามจึงเป็นสถานที่สำหรับครอบครัว ที่พ่อแม่และลูกได้มีกิจกรรมทำได้ตามความเหมาะสมของแต่ละวัย โดยทำให้ เด็ก ๆ ไม่ห่างไกลจากวัดได้ และครอบครัวสามารถอยู่ในสถานที่เดียวกันได้ โดยที่ทุกคนไม่รู้สึกแตกต่างหรือห่างเหินกัน จึงทำให้เกิดความผูกพันและเข้าใจ

ถึงสถานะความเกี่ยวข้องกันระหว่างครอบครัว ชุมชนและวัดที่เชื่อมโยงกันได้ ผ่านการรู้สึกถึงบุญคุณที่มีต่อกัน เป็นการเชื่อมโยงกันระหว่างบุคคลกับบุคคล เข้าด้วยกัน ผ่านการปฏิบัติตอบแทนต่อกัน เช่นเดียวกับรูปแบบการปฏิบัติตน ระหว่างนักบวชและฆราวาส คือฆราวาสบำรุงด้วยการปฏิบัติดีด้วยกาย วาจา ใจ และปัจจัยเครื่องยังชีพ นักบวชก็อนุเคราะห์ด้วยการห้ามไม่ให้ทำชั่ว ทำแต่ความดี ช่วยเหลือ สั่งสอน อธิบายธรรม ชี้แจงทางสวรรค์ (พระไตรปิฎกเล่ม 11 ข้อ 272 หน้า 216) โดยความกตัญญูนี้เป็นการทำให้เกิดความเข้าใจที่ดีต่อกัน ระหว่างกลุ่มคนที่แตกต่างกันและเชื่อมโยงหากันด้วยความหมายของหลักปฏิบัติ ในฐานะที่คนไทยมีแนวคิดความเชื่อเรื่องความเป็นพี่เป็นน้อง

ข. วัดสมานรัตนารามกับการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน วัดถือเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในแง่ของการเปิดพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้ และชุมชนได้รับประโยชน์จากสิ่งที่วัดสร้าง คือ สร้างโครงการร่วมกันระหว่างบ้านและวัด ให้ชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่วัดสร้างขึ้น (พระสุธีรัตนบัณฑิต, สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2563) โดยการทำดังกล่าวจะช่วยสร้างความเป็นอยู่ สร้างความสามัคคี ช่วยเหลือ และดูแลชุมชน มีเมตตาระหว่างกัน นำไปสู่การพัฒนาภูมิทัศน์รอบชุมชนให้หน้าอยู่ เป็นที่ปรึกษา คอยแนะนำ ส่งเสริมเพื่อให้เกิดความสามัคคี ช่วยเหลือ และแบ่งปันซึ่งกันและกัน (อรวรรณ บุญน่วม, สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2563) วัดสมานรัตนารามจึงช่วยส่งเสริมและสนับสนุนในการพัฒนาชุมชน โดยจะพบลักษณะจากวัดสมานรัตนารามที่ไม่สร้างกำแพง แต่สร้างบ้านหรือชุมชนให้เป็นกำแพง (พระประชาธรรมนานถ (ไพรัตน์ ปญญาธโร), สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2563) มีการสร้างอาชีพภายในวัด ทำให้ชุมชนเกิดความรักวัด เพราะคนส่วนใหญ่จะขายที่ ให้วัดแต่ก็ยังสามารถสร้างบ้านหรือที่พักอาศัยอยู่ในบริเวณวัด ยังมีอาชีพค้าขาย ในวัดได้ (จิราภรณ์ นิมสหาย, สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2563) ซึ่งวัดแต่เดิมไม่มีอะไรเลย พอเจ้าอาวาสเริ่มสร้างพระพิฆเนศก็ไม่มีคนเห็นด้วย แต่พอวัดอนุญาตให้คนมาค้าขายของได้ ทุกคนก็เริ่มจะไม่มีปัญหา เพราะทุกคนต่างได้ประโยชน์ร่วมกัน (จันทน์ คำศิริ, สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2563) และนายธณวัฒน์ ธีระตระกูล

ไวยาวัจกรและประชาสัมพันธ์ได้กล่าวเสริมว่า “แต่เดิมวัดไม่มีความสัมพันธ์กับชุมชน เพราะเป็นวัดธรรมยุตจับเงินไม่ได้ แต่พอเจ้าอาวาสองค์นี้มีมารีเริ่มสร้างนั่นสร้างนี่ก็เป็นที่แปลกใจ และตนเองพอเห็นท่านทำก็มาร่วมบุญด้วยตั้งแต่แรก ไม่ได้ตำหนิท่าน แต่ทำเพราะคิดว่าเป็นบุญที่ทำได้ทำ” (ธนวัฒน์ ธีระ, สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2563)

การที่วัดให้ความสำคัญกับชุมชนเกี่ยวข้องกับอดีตที่พระพุทธศาสนามีรากฐานอยู่ที่ชุมชน วัดจึงเป็นของชุมชน และชุมชนก็มีส่วนร่วมในกิจการของวัดและความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ โดยจะสังเกตได้จากความร่วมมือปฏิบัติตนของพระภิกษุและเสนาสนะเป็นที่อาศัยก็จะดูให้เป็นที่ไปตามความเหมาะสม ในทำนองเดียวกันคนที่จะเป็นอุปชฌาย์ได้ก็อยู่ที่ชุมชนว่าจะให้ความเคารพนับถือหรือไม่ พระที่มีพรรษาเกิน 10 แต่มีอาจารย์ไม่เหมาะสมหรือยังเป็นครูบาอาจารย์ไม่ได้ ชาวบ้านก็ไม่เอาลูกมาให้บวช กล่าวอีกนัยหนึ่ง อุปชฌาย์ก็ถูกแต่งตั้งโดยชุมชนด้วยเช่นกัน จึงเป็นเพราะความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างวัดและชุมชน วัดจึงกลมกลืนสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนมาก ซึ่งไม่ได้หมายความว่าวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์มีความกลมกลืนกับประเพณีท้องถิ่นของชุมชนเท่านั้น ยังรวมถึงการที่พระสงฆ์สามารถเกี่ยวเนื่องในด้านข้อธรรมคำสอนได้อย่างเหมาะสมกับชุมชนตลอดจนสนองประโยชน์ด้านอื่นด้วยในฐานะเป็นผู้นำชุมชน ซึ่งข้อพิจารณานี้ทำให้เห็นว่าความเป็นชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดความเป็นไปทางด้านศาสนา โดยพระพุทธศาสนาในอดีตของไทยจึงมีลักษณะที่สอดคล้องและเกี่ยวเนื่องกับชุมชนมาก ถือว่าเป็นพระพุทธศาสนาที่มีวัดหรือชุมชนเป็นศูนย์กลางก็ได้ (พระไพศาล วิสาโล, 2559, หน้า 184-185) การที่ชุมชนมีวัดเป็นสัญลักษณ์บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่กลายเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเป็นการขยายต่อแนวความคิดความเป็นหนึ่งเดียวกันเชิงสังคม โดยข้อพิจารณาของสังคมที่อยู่ร่วมกันได้ต้องเกิดความเชื่อพื้นฐานที่เป็นอย่างเดียวกัน และความเชื่อนั้นต้องคล้อยตามลักษณะความเชื่อของคนส่วนใหญ่

2.2.3 รูปแบบการพัฒนาวัดด้านกายภาพ

วัดควรมีโครงสร้างภายนอกที่เห็นและสัมผัสได้ก่อนอย่างอื่น คือ มีความสะอาด ร่มรื่น โดยดูได้จากสภาพของอาคารสถานที่ ห้องน้ำ ลานจอดรถมีความเป็นระเบียบ (พระสุธีรัตนบัณฑิต, สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2563) โดยวัดสมานรัตนารามนั้นประกอบด้วย 4 องค์ประกอบนี้ คือ

ก. วัดสมานรัตนารามมีลักษณะทางด้านภูมิภาคสมบัติ คือ มีปรับพื้นดิน พื้นถนน บริเวณ เรียบร้อย สะอาด ทั้งที่ทางต่าง ๆ ภายในวัดมีการจัดการอย่างดี สังกัดได้จากการกวาดวัด ดูแล้วดี เป็นพื้นถิ่นที่น้ำชื่นชม ชวนเดินชวนดู นำทัศนาศนา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2561 หน้า 31) เนื่องจากที่ตั้งวัดของวัดสมานรัตนารามนั้นตั้งอยู่ติดแม่น้ำบางปะกง และอยู่ในตำแหน่งที่เรียกว่าปากถุงเงินถุงทอง เป็นตำแหน่งที่โยงกับความเชื่อเรื่องคนที่มาขอหรือมานั่งบริเวณนั้นจะสามารถสัมผัสได้ รู้สึกจิตใจจะผ่อนคลาย อยากรจะมานั่ง ซึ่งตำแหน่งนี้เขาเรียกว่า ทิศทางลม น้ำ อากาศ สมส่วนกัน เรียกว่าอยู่ตำแหน่งที่เป็นมงคล (พระประชาธรรมนาถ (ไพรัตน์ ปถญฺญโร), 2559 หน้า 54) จุดเด่นของวัดคือเรื่องทำเลที่ตั้ง มีแม่น้ำล้อมรอบทำให้คนอยากเข้ามาเที่ยวชมเกาะ วัดเราอยู่บนเกาะที่ระยะทางหลายกิโลเมตร สามารถล่องเรือชมแม่น้ำ คนในเมืองหาชมยาก บรรยากาศแบบนี้ สามารถมาไหว้พระ มีร้านอาหาร มาหาของกินที่หลากหลายได้ครบในทีเดียว (สำพันธ์ พิมพ์โพธิ์ธร, สัมภาษณ์, 9 มีนาคม 2563) เจ้าอาวาสได้อธิบายว่าตำแหน่งที่ตั้งของวัดมีความสำคัญ ไม่ใช่จะทำแบบวัดสมานฯ แล้วจะประสบผลทุกวัด ยกตัวอย่างวัดเขาสูงแจ่มฟ้า จ.กาญจนบุรี ที่จำลองแนวคิดไปจากวัดสมานฯ แต่ด้วยการอยู่ในที่สูงมีเขาเป็นชัยภูมิหลัก ควรมีพื้นบันไดที่สามารถเดินขึ้นไปสักการะองค์พระด้านบนได้ (พระประชาธรรมนาถ (ไพรัตน์ ปถญฺญโร), สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2563)

ข. วัดสมานรัตนารามมีลักษณะทางด้านฉายาทกสมบัติ วัดที่มีสภาพแวดล้อมจะต้องประกอบไปด้วยร่มไม้ คือต้นไม้ หนุมไม้ ไพรสนธ์ และสายน้ำ คือแม่น้ำคลอง สระบึง ทะเลสาบ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2561

หน้า 31) วัดสมานรัตนารามเน้นความสะอาด เพื่อสร้างความประทับใจแก่ผู้พบเห็น มีบรรยากาศร่มรื่น สุนัขต้องไม่มี มีความเป็นระเบียบ ตามที่คุณจ่านงค์ คำศิริ เจ้าหน้าที่หน้าพระอุโบสถวัดสมานรัตนารามเล่าว่า “หลวงพ่อก็คอยมาตรวจสอบเรื่องความสะอาดกับความเป็นระเบียบ ก็เลยเสนอหลวงพ่อกว่า หน้าโบสถ์เวลาฝนตกน้ำจะมีน้ำจำนวนมากทำให้นักท่องเที่ยวที่เป็นชาวประเทศญี่ปุ่นเขาจะไม่ชอบความสกปรกไม่กล้าเดินเข้าโบสถ์ โยมจึงเสนอให้ท่านมุ่งหลังคาเพื่อกันน้ำฝนเพื่อให้นักมารอเข้าโบสถ์ได้มีที่พักหลบฝนได้” เจ้าอาวาสก็จัดการให้ทันทีถ้าเป็นเรื่องความสะอาดและเป็นระเบียบของวัด (จ่านงค์ คำศิริ, สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2563) โดยจะมีนักท่องเที่ยวมองว่า “วัดสร้างสถานที่ร่มรื่น อยู่ริมน้ำ มีจุดชมวิว มีสถานที่สักการะที่สามารถนั่งพักได้ตลอดเวลา อีกทั้งมีหลังคาช่วยให้ไม่ร้อน” (ขวัญตา เต็มศิลป์, สัมภาษณ์, 9 มีนาคม 2563)

ค. วัดสมานรัตนารามมีลักษณะทางด้านบุคคลสมบัติ วัดจะต้องมีความเหมาะสม ความพร้อมด้านบุคคล มีบุคคลที่คอยดูแล ไม่มีบุคคลที่เป็นอันตราย มีแต่บุคคลที่สบายที่เกื้อหนุนกัน พร้อมทั้งจะช่วยเหลือ ชื่นชูจิตใจ เอื้อธรรมเอื้อปัญญา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), 2561, หน้า 31) โดยวัดสมัยก่อนมีปัญหาด้านไม่สนใจชุมชน ไม่สนใจว่าชุมชนต้องการอะไร ทำให้วัดนั้นมีรูปแบบวิถีชีวิตแบบสันโดษ ไม่ซ่อมแซมสิ่งต่าง ๆ อยู่ไปตามที่มี ซึ่งเข้ากันได้กับวิถีชีวิตของพระที่อยู่แบบปล่อยวาง แต่สมัยนี้การพัฒนาวัดจะอยู่ตามลำพังและอยู่กันเองของพระไม่ได้ วัดต้องช่วยสังคมด้วยจึงต้องพัฒนาพื้นฐานของการรับรู้ว่า คนชอบอะไร ต้องตามเทคโนโลยีให้ทัน ชอบกินกาแฟก็ต้องหาร้านกาแฟมาให้ ร้อน ๆ ชอบทางไอศกรีมก็หาร้านมาให้ ส่วนเด็กและเยาวชนไม่ค่อยชอบเข้ามาวัดก็ต้องหาสิ่งดึงดูดด้วยการหาการ์ตูนเอามาตั้งไว้ คนชอบถ่ายรูปก็ต้องสร้างจุดให้เขาถ่ายรูป จนปี 2558 วัดสมานรัตนารามก็ติดยอดเช็คอินบน facebook เป็นอันดับ 2 ของประเทศ (พระประชาธรรมนาถ (ไพรัตน์ ปญญารโห), 2559, หน้า 64) วัดสมานรัตนารามจึงประกอบไปด้วยบุคคลที่ประกอบด้วยพระภิกษุที่เอื้อต่อการช่วยเหลือชุมชนที่เดือดร้อนและพร้อมช่วยเหลือ เป็นกำลังใจให้ในคราวที่คนเข้ามาในวัด และจัดให้คน

มาค้าขายในวัดอย่างเป็นระเบียบ พร้อมกับมีการจัดบุคลากรอำนวยความสะดวกด้านจราจรและความปลอดภัยตามลำดับ

ง. วัดสมานรัตนารามมีลักษณะทางด้านคมนาคมขนส่ง วัดมีการจัดสรรการเดินทางไปมาสะดวก การคมนาคมไม่ใกล้ไม่ไกลเกินไป เดินทางสะดวกและปลอดภัย (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2561, หน้า 31) วัดสมานรัตนารามมีถนนที่ตัดขึ้นมาใหม่ที่ทำให้เดินทางได้สะดวกยิ่งขึ้น และส่วนใหญ่คนที่มาเนื่องจากการเดินทางไม่ไกลนักจากกรุงเทพ และยังอยู่ใกล้วัดพุทธโสธรฯ จึงทำให้คนแวะเวียนผ่านมาไหว้หลวงพ่อบุญรอดแล้วก็มาชื่นชมในกิจกรรมต่อ เช่น กิจกรรมแก้ปีชงเพราะทำให้เราสบายใจอยู่ใกล้บ้านสะดวกต่อการเดินทาง มีสถานที่เลี้ยงสัตว์ ให้อาหารปลา (เสาวลักษณ์ เจิ้งเจริญ, สัมภาษณ์, 9 สิงหาคม 2563) โดยการเดินทางนั้นมุ่งทำให้คนเดินทางกลับมาอีก คือ หากใครเดินทางมาวัดสมานรัตนารามแล้วรู้สึกว่าการเดินทางไปกลับได้สะดวก ปลอดภัย เมื่อมาแล้วได้ทำกิจกรรมหลาย ๆ อย่าง ทั้งไหว้พระ ให้อาหารปลา มาที่นี้จุดเดียวได้ทำครบทุกอย่าง ก็พร้อมจะเดินทางกลับมาอีกครั้ง

วัดสมานรัตนารามเชื่อมโยงกับองค์ประกอบที่สำคัญในการเป็นวัดที่ไม่ใช่แค่ชุมชนใกล้วัดจะรับรู้ แต่เป็นการขยายต่อจนเกิดการทำให้เป็นสากล (Universalization) ทั้งในแง่สถานที่อันรวบรวมไว้ถึงลักษณะทางกายภาพ ซึ่งในแง่ของความยอมรับนั้นมีปรากฏทั้งในส่วนที่เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่ปฏิเสธความเชื่อที่พระพุทธศาสนาเองก็ยอมรับว่าส่วนหนึ่งของการมีพรหม มีเทวดาเป็นเครื่องเชื่อมโยงกับพระพุทธเจ้าในการสอนธรรมตั้งแต่ในครั้งพุทธกาล การยอมรับดังกล่าวจึงเป็นการยอมรับในแง่ของความมีอยู่ ส่วนการที่นำมาสร้างไว้ในวัดก็เพื่อขยายให้เห็นถึงความเป็นสากลในการรับรู้ผ่านคำสอนในเรื่องการเป็นกัลยาณมิตรที่ส่งเสริมสนับสนุนให้เรามีที่พึ่ง ขณะเดียวกันผู้คนที่มาวัดสามารถรวมกิจกรรมได้ทุกองค์ประกอบที่เอื้อให้เกิดรวมกันของผู้คนได้ทุกเพศ ทุกวัย ทุกช่วงอายุ โดยไม่มีความรู้สึกว่าเป็นส่วนเกินภายในวัดแห่งนี้ สร้างความไม่เก้อเขินและยอมรับความเป็นส่วนหนึ่งของวัดอย่างเป็นหนึ่งเดียวกัน

3. รูปแบบวัดสมานรัตนารามกับวัดในอุดมคติทางพระพุทธศาสนา

การพิจารณาวัดสมานรัตนารามที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน ต้องพบกับปัญหาที่สังคมตั้งคำถามถึงความเหมาะสม โดยคำถามเหล่านี้มาจากการเปรียบเทียบวัดในสมัยพุทธกาลเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน จึงไม่อาจปฏิเสธได้ว่า วัดในสมัยพุทธกาล วัดในประเทศไทยในสมัยต่าง ๆ จนถึงปัจจุบันนั้นมีความแตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ตาม ความเป็นวัดนั้นยังคงเชื่อมโยงไปถึงข้อปฏิบัติบางประการที่สังคมพยายามจะหาคำตอบในแง่ของความเหมาะสมที่สังคมยอมรับได้ โดยวัดสมานรัตนารามได้เปลี่ยนจากวัดดั้งเดิมที่สงบเงียบให้กลายเป็นวัดที่มีคนรู้จักจำนวนมาก นั้นจำเป็นต้องตอบคำถามเหล่านี้ คือ

3.1 ความเหมือน

วัดสมานรัตนารามและวัดในอุดมคติทางพระพุทธศาสนานั้นมีความเหมือนกันในแง่ของความเป็นวัดที่เกี่ยวข้องกันทางด้านจิตใจ

โดยพิจารณาจากความเหมือนของรูปแบบวัดสมานรัตนารามด้านจิตใจกับวัดในอุดมคติทางพระพุทธศาสนา โดยมีข้อพิจารณาถึงความเหมือนกัน ดังนี้

3.1.1 วัดสมานรัตนารามกับวัดในอุดมคติทางพระพุทธศาสนามีรูปแบบการสร้างวัดให้เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจ

วัดสมานรัตนารามนั้นเน้นการเสริมสร้างศรัทธา เพราะศรัทธานั้นเป็นเบื้องต้นของการที่คนมาวัด บางคนศรัทธาในพระพุทธเจ้า บางคนศรัทธาในพระพินาศ บางคนศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่ทั้งหมดคือความศรัทธาที่ต้องมีหลักในทางพระพุทธศาสนาไปด้วย คือศรัทธาในเรื่องกรรม ทุกคนจะต้องเข้าใจว่าเรา มาแต่ตัวก็จงไปแต่ตัว แต่สิ่งที่เราจะสร้างไว้ทุกวันนี้ จะเป็นประโยชน์แก่สรรพสัตว์ที่เขาจะมาอาศัยจะเป็นบุญ เป็นเสบียง แม้ตายไปแล้ว บุญก็จะยังส่งให้เราอยู่ (พระประชาธรรมนาถ (ไพรัตน์ ญาณวโร), 2559, หน้า 100) ศรัทธาทำให้ผู้มาวัดสามารถทำบุญได้ทุกที่ทุกเวลา ดังจะพบตุ๊กตาสำหรับให้ร่วมบริจาคสร้าง

โรงพยาบาลอยู่เต็มไปหมด โดยให้ถือว่าทุกคนมีอิสระที่จะทำก็ได้ไม่ทำก็ได้ตามศรัทธา บางคนตอนแรกเข้ามาจิตใจไม่ดี ชุมนมัว แต่พอได้ไหว้พระสวดมนต์แล้วจิตใจปลอดโปร่ง อยากรักษาแต่กำลังจะเดินกลับ หาตู้บริจาคไม่มี จิตก็จะพลอยเศร้าหมองกลับไป แต่หากเห็นตู้บริจาคอยู่ แม้แต่ทางที่จะกลับก็สามารถทำบุญได้ทันที ไม่ต้องทุกข์ทรมานใจ และกลับไปอย่างมีความสุขใจ

ขณะที่วัดในสมัยพุทธกาลมาจากผู้ถวายนั่นศรัทธาในพระพุทธเจ้า จึงปรากฏว่าวัดนั้นล้วนเป็นวัดที่พระพุทธเจ้าทรงรับเป็นส่วนใหญ่ ตั้งวัดที่ถวายเป็นอารามแบบที่พระเจ้าพิมพิสารถวายเป็นเพื่อเหมาะแก่การอยู่อาศัย โดยถวายเป็นอุทยานเวฬุวันนั้นแต่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข (พระไตรปิฎกเล่ม 4 ข้อ 59 หน้า 71) วัดเวฬุวันเป็นวิหารแห่งแรกที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาโดยพิจารณาจากความศรัทธาใคร่ครวญจากการที่พระเจ้าพิมพิสารประสงค์จะให้พระพุทธเจ้าทรงประทับอาศัยอยู่เป็นหลักสำคัญ ต่อมาการถวายเป็นวิหารนั้นปรากฏในการที่คหบดีได้ถวายเป็น อนาถบิณฑิกะถวายเป็นพระเชตวันแก่สงฆ์จากทิศทั้ง ๔ ผู้มาแล้วและยังไม่มา (พระไตรปิฎกเล่ม 4 ข้อ 315 หน้า 130) รวมถึงการสร้างบุพารามของนางวิสาขา อัมพปาลีวิหารของนางอัมพปาลี อัมพวันของชีวกโกมารภัจ โดยการถวายเป็นวิหารนั้นได้รับการอนุญาตจากพระพุทธเจ้าให้เป็นอารามสำหรับอาศัย และเป็นวิหารสำหรับมีภิกษุสำหรับอยู่พรั่งพร้อมภายในวิหารนั้นตามกำลังทรัพย์ของผู้ถวายและในการถวายเป็นวิหารเหล่านั้นต่างมีผู้มาร่วมให้ทานอีกเป็นจำนวนมากในการสร้างวัดแต่ละครั้ง จึงเป็นการสนับสนุนให้เกิดการทำทาน แม้แต่การสร้างวิหาร 84,000 หลังของพระเจ้าอโศกก็มาจากศรัทธาในพระพุทธศาสนา (อรรถกถาภาษาไทย พระวินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา ภาค 1, หน้า 63) ก็เป็นแนวทางในการสร้างวัดในประเทศศรีลังกา เมื่อพระมหินทเถระปรากฏในการอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุเพื่อมาไว้เป็นที่พึ่ง เพราะแม้พระพุทธเจ้าจะปรินิพพานแล้วแต่พระบรมสารีริกธาตุของพระองค์ยังมีอยู่ เป็นที่มาของการสร้างเจดีย์ (อรรถกถาภาษาไทย พระวินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา ภาค 1, หน้า 108-113) จนกลายเป็นศูนย์รวมจิตใจให้ชาวพุทธอาศัยเป็นสถานที่สำหรับสวดมนต์ ฟังธรรม

และการให้ทานนั้นก็มาจากการสร้างวัดให้เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจ โดยเน้นถึงความเชื่อในพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น

3.1.2 วัดสมานรัตนารามกับวัดในอุดมคติทางพระพุทธศาสนามีรูปแบบการจัดการให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน

วัดสมานรัตนารามถือกับการเป็นศูนย์รวมจิตใจชุมชนในแง่ของสิ่งก่อสร้างและความเป็นอยู่ โดยจะพบว่าการสร้างวัดนั้นมาจากความช่วยเหลือ เสียสละของชุมชน มีการส่งเสริมและสนับสนุนในการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน โดยจะพบลักษณะจากวัดสมานรัตนารามที่ไม่สร้างกำแพง แต่สร้างบ้านหรือชุมชนให้เป็นการกำแพง มีเมตตาระหว่างกัน นำไปสู่การพัฒนาภูมิทัศน์รอบชุมชนให้น่าอยู่ ส่งเสริมเพื่อให้เกิดความสามัคคี ช่วยเหลือ และแบ่งปันซึ่งกันและกัน ไม่ต่างจากวัดในสมัยพุทธกาลที่เรียกว่า เจตีย์ และเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านสร้างขึ้นสำหรับเป็นศูนย์รวมจิตใจ ดังปรากฏว่า มีเจตีย์เหล่านี้ปรากฏทั่วไปในเมืองต่าง ๆ ในสมัยพุทธกาลเพราะการสร้างเจตีย์นั้นถือเป็นสถานที่สำหรับบูชา สักการะเกี่ยวข้องกับเทวดา เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ “อานนท์ เธอได้ยินไหมว่า ‘พวกเจ้าวัชชี สักการะ เคารพ นับถือบูชาเจตีย์ในแคว้นวัชชีของชาววัชชีทั้งในเมืองและนอกเมือง และไม่ละเลยการบูชาอันชอบธรรมที่เคยให้เคยกระทำต่อเจตีย์เหล่านั้นให้เสื่อมสูญไป” (พระไตรปิฎกเล่ม 10 ข้อ 134 หน้า 80) การพักอาศัยในเจตีย์ของนักบวชนั้นไม่ได้เป็นข้อห้ามในสถานที่เช่นนี้สำหรับชนทั่วไป รวมถึงนักบวชที่จะถือเอาเป็นที่พักในสมัยพุทธกาล เพราะเหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีปฏิบัติของเหล่านักบวชทั่วไป และยังเป็นการเสนอให้เห็นความเป็นวัดที่เป็นศูนย์กลางของจิตใจนั้นได้ถูกพิจารณาควบคู่กับการเป็นที่พึ่งพิง เพราะมนุษย์นั้นต้องการที่พึ่งพิงเมื่อยามมีทุกข์ วัดจึงกลายเป็นที่พึ่งของผู้ตกทุกข์ได้ยากที่ต้องการความช่วยเหลือกระหน่ำ เช่น ต้องการอาหาร ต้องการที่พัก ขณะเดียวกันก็เป็นที่พึ่งของผู้แสวงหาทางหลุดพ้นจากความทุกข์ เพราะบางคนก็ไม่ได้ลำบากด้วยข้าวของเครื่องใช้ แต่พยายามหาหนทางสงบให้กับชีวิตตนเอง ในส่วนของการปกครองนั้นปรากฏให้เห็นชัดเจนในยุคสมัยหลังพุทธกาล

แม้ในสมัยพุทธกาลจะปรากฏให้เห็นบ้างแต่ไม่ชัดเจนนัก เนื่องจากข้อมูลในสมัยพุทธกาลนั้นมีปรากฏแค่เพียงส่วนที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเท่านั้นจึงเป็นมุมมองเพียงด้านเดียว แต่พอได้เห็นข้อมูลทางด้านอื่น เช่น ข้อมูลจากชุมชนหรือบ้านเมืองที่มีการบันทึกทำให้เห็นว่า วัดในลักษณะดังกล่าวชัดเจนขึ้น

3.2 ความต่าง

วัดสมานรัตนารามและวัดในอุดมคติทางพระพุทธศาสนานั้นมีความต่างกัน โดยพิจารณาจากความต่างทางด้านภูมิปัญญาและกายภาพ มีข้อพิจารณาถึงความต่างกัน ดังนี้

3.2.1 วัดสมานรัตนารามกับวัดในอุดมคติทางพระพุทธศาสนามีรูปแบบทางด้านภูมิปัญญาที่ต่างกัน

วัดสมานรัตนารามมีการก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ ในวัดตามศรัทธา เช่น พระพิฆเนศ สำหรับคนที่เชื่อเรื่องโชคลาง พระราหู สำหรับผู้ต้องการสะเดาะเคราะห์ ขณะเดียวกันก็ยังคงอนุรักษ์ภูมิปัญญาของพระอุโบสถที่เน้นความเป็นเอกลักษณ์ เรียบง่าย หน้าต่างประยุกต์แบบจากวัดเทพศิรินทร์ เป็นการสืบสานทางด้านภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา ซึ่งรูปแบบดังนี้ยังสะท้อนให้เห็นการพัฒนาวัดให้ที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของบ้านเมือง มีวิธีการปฏิบัติที่สอดคล้องกับชุมชนนั้นอย่างแยกไม่ออก ดังจะพบหลักฐานทางโบราณคดีในสมัยลพบุรีลงมาว่า บริเวณทั้งหมดของชุมชนที่มีศาสนสถานเป็นศูนย์กลาง มีโครงสร้างและแผนผังทางกายภาพที่ชัดเจน (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2560, หน้า 61) จากการสร้างวัดสมานรัตนารามนี้เป็นการสร้างที่คำนึงถึงศรัทธาและความเกี่ยวข้องกับชุมชนจึงเน้นการก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ ที่ช่วยให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนเป็นหลัก

การสร้างวัดสมานรัตนารามนี้จึงแตกต่างจากวัดในอุดมคติทางพระพุทธศาสนาที่เน้นไปที่การสร้างวัดให้เหมาะสมกับนักบวชหรือบรรพชิตที่เน้นความสงบที่สอดคล้องกับรูปแบบความเป็นอยู่ในสมัยพุทธกาล โดยใช้ในความหมายของอาราม

ว่า ป่าไม้ที่เขาจัดขึ้นให้เป็นที่พอใจ เป็นที่อยู่ของนักบวชหรือบรรพชิต ถ้าห่างไกลไปจากนั้นเรียกว่า วนะหรือป่า เช่น ป่ามหาวัน เป็นป่ามากกว่าจะเป็นอาราม ภิกษุผู้อยู่ในอารามหรือในป่าที่เรียกว่า วนะหรือวัน จึงหมายถึง วนอุททยานก็ได้ แต่ไม่มีภิกษุอยู่ในเมือง (พุทธศาสนิกฯ, 2529, หน้า 70) และพบว่า วัดนั้นไม่ได้เป็นสมบัติของใครคนใดคนหนึ่ง แม้มีข้อกำหนดเรื่องวิหารว่าเป็นที่อยู่เฉพาะภิกษุรูปใดรูปหนึ่งก็ตาม แต่ไม่ได้มีการชี้ชัดว่าภิกษุรูปนั้นเป็นเจ้าของ แคเป็นที่พักเท่านั้น การไม่กำหนดเรื่องการเป็นเจ้าของนี้ทำให้ผู้มาอาศัยพิจารณาแค่เป็นสถานที่พักเพื่อปกป้องตัวเองจากสัตว์ร้ายหรือจากสภาพดินฟ้าอากาศเท่านั้น ต่อมามีการกำหนดให้มีภิกษุผู้ดูแลเสนาสนะ หรือเป็นเจ้าของอาวาสเพื่อพิจารณาว่าด้วยอาวาสซึ่งเกี่ยวข้องกับพระภิกษุที่มาอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมาก และพิจารณาในส่วนของ การขยายพื้นที่หรือซ่อมบำรุงเสนาสนะเท่านั้น ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการสร้างเสนาสนะที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างที่เห็นในปัจจุบัน

3.2.2 วัดสมานรัตนารามกับวัดในอุดมคติทางพระพุทธศาสนามีรูปแบบทางด้านกายภาพที่ต่างกัน

วัดสมานรัตนารามนั้นมีการสร้าง และจัดสรรพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ และตอบสนองความต้องการของชุมชน 4 ลักษณะ คือ 1. การสร้างวัดให้มีลักษณะทางด้านภูมิภาคสมบัติ วัดสมานรัตนารามมีการสร้างวัดที่เหมาะสมกับตำแหน่งของพื้นที่ทำให้กลายเป็นพื้นที่พักผ่อนผ่อนคลายมีทิศทางลม น้ำ อากาศ สมส่วนกัน เรียกว่าอยู่ตำแหน่งที่เป็นมงคล 2. วัดสมานรัตนาราม มีลักษณะทางด้าน ฉายาทกสมบัติ วัดสมานรัตนารามเน้นความสะอาด เพื่อสร้างความประทับใจแก่ผู้พบเห็น มีบรรยากาศร่มรื่น สุนัขต้องไม่มี มีความเป็นระเบียบ โดยเฉพาะสถานที่ที่มีผู้มากกราบไหว้ตลอดอย่างพระอุโบสถจะมีการจัดการสร้างหลังคาสำหรับกันน้ำฝน และมีสถานที่พักสำหรับหลบแสงแดดและฝน เพื่อรักษาความสะอาด และสร้างความเป็นระเบียบให้กับพื้นที่ 3. วัดสมานรัตนารามมีลักษณะทางด้าน บุคคลสมบัติ วัดสร้างสิ่งก่อสร้างที่มองว่าแต่ละบุคคลต้องการอะไร เช่น คนชอบ

ตามเทคโนโลยี ขอบกั้นกำแพงก็ต้องหาร้านกาแฟ ส่วนเด็กและเยาวชนก็ต้องหา
สิ่งดึงดูดด้วยการหาร้านอาหารอร่อยไว้ คนชอบถ่ายรูปก็ต้องสร้างจุดให้เขาถ่ายรูป
4. วัดสามารถนารามมีลักษณะทางด้านคมนาคมขนส่ง มีถนนที่ตัดขึ้นมาใหม่ทำ
ทำให้เดินทางได้สะดวกยิ่งขึ้น และส่วนใหญ่คนที่นี่มาเนื่องจากการเดินทางไม่ไกลนัก
จากกรุงเทพ ฉะนั้น การสร้างวัดแบบให้ให้มีสมบัติพร้อมทั้ง 4 เป็นรูปแบบการ
สร้างวัดคามวาสี คือวัดของหมู่บ้านหรือวัดประจำหมู่บ้าน และสร้างวัดนครวาสี
เป็นวัดที่มีการสร้างพระสถูปเจดีย์ พระวิหาร พระพุทธรูป และแหล่งศาสนสถาน
อื่น ๆ เพื่อความศักดิ์สิทธิ์ และรุ่งเรืองของเมือง วัดที่สำคัญ คือ วัดมหาธาตุ จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา ที่มีพระมหาสถูปที่บรรจุพระบรมธาตุไว้เป็นหลักของเมือง วัด
พระศรีรัตนศาสดาราม ที่ประดิษฐานพระแก้วมรกต (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2560,
หน้า 68-69)

ส่วนวัดในอุดมคติทางพระพุทธศาสนาจากการแสวงหาวัดที่มีสมบัติ
ทั้ง 4 นั้น ไม่ใช่การสร้างขึ้นมาเป็นรูปแบบของวัดป่าที่แยกตัวออกจากชุมชน
จึงเป็นวัดที่มุ่งความสนใจไปที่ความเป็นสัปปายะในแง่ของพระภิกษุเป็นหลัก
เน้นไปที่ความสะดวกในการเป็นอยู่ และมีสถานที่เหมาะสมกับการปฏิบัติสังฆกรรม
หากประสงค์จะสร้างสิ่งใดขึ้นก็เป็นการสร้างให้เหมาะสมกับความเป็นอยู่ของ
พระภิกษุมากกว่าจะเน้นไปที่ความต้องการของชุมชน ตามข้อความว่า “อุบาสก
ได้สร้างวิหาร ปราสาท เรือนโล้น ถ้า บริเวณ ชุม โรงฉัน โรงไฟ กบปียกฏี วัจกฏี
ที่จงกรม โรงจกรม บ่อน้ำ โรงบ่อน้ำ เรือนไฟ โรงเรือนไฟ สระโบกขรณี มณฑป
อาราม อารามวัตถุถวายอุทิศสงฆ์” (พระไตรปิฎกเล่ม 4 ข้อ 188 หน้า 295-297)
แม้วัดที่สร้างตามยุคสมัยมีสิ่งที่สร้างนั้นทั้งโบราณสถานและโบราณวัตถุ และศิลปะ
วัตถุในแต่ละวัดนั้นถือว่าอยู่นอกเหนือการจัดการของพระภิกษุ แต่เป็นเรื่องของ
ชุมชนที่จะเข้าไปจัดการอนุรักษ์รักษา แม้แต่พระอุโบสถก็ไม่ได้มีแต่พระภิกษุเท่านั้น
เป็นผู้จัดการ แต่เป็นเรื่องที่ชุมชนหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบจะเข้าไปจัดการบูรณะ
ซึ่งรูปแบบวัดดังกล่าวนี้จะพบได้จากวิถีชีวิตของวัดในรูปแบบเดิมที่เจ้าอาวาส
องค์เก่า ท่านไม่เน้นสร้างหรือซ่อมแซมเสนาสนะ เนื่องจากท่านเป็นผู้เรียบง่าย

หากซ่อมแซมก็จะเป็นการรบกวนชาวบ้าน ซึ่งผิดกับวัดที่เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันมองว่า “วัดที่ไม่มีมีการซ่อมแซมมีแต่ภาพไม่เจริญตา เจริญใจ เจริญศรัทธา เพราะวัดต่างคร่ำคร่าไปตามกาลเวลา แม้แต่ชาวบ้านในละแวกนั้นก็ไม่มีใครอยากเข้าวัด พวกกันหนีไปทำบุญที่อื่นเสียหมด หรือหากจำเป็นต้องมาวัด ก็มาแบบจำยอม ขนาดเข้าห้องน้ำห้องสุขา ยังต้องเอามือปิดจมูก” (วัดสมานรัตนาราม, 2554, หน้า 99) จึงเกิดการบูรณะเสนาสนะ และสร้างอาคารโรงเรียนวัดสมานรัตนาราม สร้างอุโบสถสี่วางมตาและสร้างพระประธานอุโบสถองค์ใหญ่ที่สุดในจังหวัด สร้างพระพิฆเนศปางนอนเสวยสุข สร้างตลาดน้ำชุมชน ศาลาริมแม่น้ำและเรือนแพ ทำเทียบเรือล่องลำน้ำบริเวณวัด สร้างโรงพยาบาลวัดสมานรัตนาราม และอาคารแพทย์แผนไทย (พระประชาธรรมนาถ (ไพรัตน์ ปญญารโ), 2559, หน้า 116-129) การสร้างนี้เป็นไปตามอำนาจของเจ้าอาวาสที่ปรากฏตามตามมาตรา 37 ว่า เจ้าอาวาสมีอำนาจบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ซึ่งอำนาจนี้ทำให้เจ้าอาวาสมีอำนาจเบ็ดเสร็จในการจัดการวัดตามที่ต้องการและสามารถบริหารวัดบนพื้นฐานของการสร้างและปรับปรุงเสนาสนะได้อย่างเต็มที่

การเข้าใจบริบทของการสร้างวัดในอุดมคติทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นรูปแบบของการการสร้างวัดเชิงจารีตที่เน้นความเป็นวัดที่มีความเป็นวัดป่าหรืออรัญญวาสีมากกว่าจะเป็นวัดที่อยู่ภายใต้การสร้างพื้นที่ให้เหมาะแก่ชุมชนหรือสร้างประโยชน์ให้ชุมชนอันเป็นการทำลายรูปแบบวิถีชีวิตของพระภิกษุ แต่หากว่าพื้นที่วัดนั้นอยู่ภายใต้ของความเป็นวัดบ้านนั้น ได้เปลี่ยนแปลงความเป็นวัดในแง่ของจารีตของพระภิกษุที่ต้องมีการพัฒนาพื้นที่ มีการแบ่งเขตระหว่างพุทธาวาสและสังฆาวาส รวมถึงประโยชน์ใช้สอยอื่นให้เป็นไปตามลักษณะการจัดสรรให้เป็นระเบียบ ในส่วนนี้อาจจะต้องพัฒนาในรูปแบบของวัดในเมือง แต่ในวัดต่างจังหวัดที่ยังอาศัยความต้องการของชุมชนเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินการ จึงอาจจะไม่สามารถบริหารจัดการได้ตามรูปแบบที่ถูกกำหนดมา อย่างไรก็ตามการพิจารณาในแง่ของความเป็นสังคมนั้น ไม่ได้วางแบบไว้ตามแบบวัดในเมืองทั้งหมด เพราะสถานที่ไม่อำนวย หรือพอมีสถานที่ขยายมากขึ้นก็อาจจะปรับปรุงให้เหมาะสมกับบริบทของสังคม

4. สรุป

รูปแบบวัดสมานรัตนารามที่สนองความต้องการของชุมชนนั้นมีรูปแบบ 2 ลักษณะ คือ 1. รูปแบบของวัดที่สนองความต้องการของปัจเจกบุคคล เป็นวัดสร้างประโยชน์ทันตาเห็น เป็นวัดสร้างประโยชน์ทันตาเห็น มีการจัดสภาพแวดล้อม ถูกลักษณะ เป็นวัดสนองความต้องการความเจริญก้าวหน้าในชีวิต มีการบริหารจัดการที่เป็นธรรมและก่อความสามัคคี มีสถานที่สำหรับจิตใจ 2. รูปแบบของการสร้างวัดตามความต้องการของชุมชน เป็นวัดที่มีรูปแบบการสร้างและจัดการวัดด้านภูมิปัญญา ผ่านการเป็นวัดที่มีประวัติศาสตร์ ไม่จำเป็นต้องสร้างเจดีย์ แต่ต้องมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเป็นวัดที่อนุรักษ์สถาปัตยกรรม มีรูปแบบการสร้างและจัดการทางด้านจิตใจ ผ่านการบ่มเพาะคำสอนทางศาสนาในเรื่องศรัทธา การให้ทานและความกตัญญู เป็นวัดที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในแง่ของการเปิดพื้นที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมภายในวัด เป็นวัดที่มีรูปแบบทางกายภาพในแง่สถานที่ร่มรื่น ปลอดภัย มีบุคลากรที่เหมาะสมภายในวัดในการช่วยดูแล ช่วยเหลือ รวมถึงการเดินทางไปมาปลอดภัย

วัดสมานรัตนารามและวัดในอุดมคติทางพระพุทธศาสนานั้นมีความเหมือนกันในแง่ของความเป็นวัดทางด้านจิตใจ คือเป็นศูนย์รวมจิตใจในแง่ของความศรัทธาและการให้ทานในพระพุทธศาสนา และมีรูปแบบการจัดการให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน เน้นความช่วยเหลือ เสียสละของชุมชน มีการส่งเสริมและสนับสนุนในการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน เป็นที่พึ่งพิง เช่นต้องการอาหาร ต้องการที่พัก ขณะเดียวกันก็เป็นที่พักของผู้แสวงหาทางหลุดพ้นจากความทุกข์ เพราะบางคนก็ไม่ได้ลำบากด้วยข้าวของเครื่องใช้ แต่พยายามหาหนทางสงบให้กับชีวิตตนเอง ส่วนความต่างกัน คือ วัดสมานรัตนารามกับวัดในอุดมคติทางพระพุทธศาสนามีรูปแบบทางด้านภูมิปัญญา คือ วัดสมานรัตนารามก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ ในวัดตามศรัทธา และพัฒนาวัดให้ที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของบ้านเมือง มีวิธีการปฏิบัติที่สอดคล้องกับชุมชนนั้นอย่างแยกไม่ออก ขณะที่วัดในอุดมคติทางพระพุทธศาสนาเน้นไปที่การสร้างวัดให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตของนักบวชหรือบรรพชิตที่เน้นความสงบ เรียบง่ายและ

ไม่ว่าหน่วย และวัดสมานรัตนารามกับวัดในอุดมคติทางพระพุทธศาสนามีรูปแบบทางด้านกายภาพ โดยวัดสมานรัตนารามจะสร้างวัดให้พร้อมในทุก ๆ ด้านที่เกี่ยวข้องกับชุมชนตามรูปแบบของวัดแบบคามวาสีและนครวาสี อีกทั้งเจ้าอาวาสยังมีส่วนในการปกครองวัดอย่างสมบูรณ์แบบ ขณะที่วัดในอุดมคติทางพระพุทธศาสนา มาจากการแสวงหาวัดที่มีคุณสมบัติพร้อมมากกว่าจะสร้างขึ้น เป็นรูปแบบวัดแบบ อรัญญวาสี และการสร้างหรือบูรณะวัดนั้นเป็นเรื่องของชุมชนจะดำเนินการมากกว่า จะเป็นหน้าที่ของพระภิกษุ

บรรณานุกรม

หนังสือทั่วไป

- นิโกลาส์ แซรแวงส. (2561). *ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศรีปัญญา.
- พระยาสุรินทรภาชัย. (2561). *จดหมายเหตุแห่งพุทธอาณาจักรของพระภิกษุพาเขียน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศรีปัญญา.
- พระไพศาล วิสาโล. (2559). *พุทธศาสนาไทยในอนาคต : แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พระประชาธรรมนาถ (ไพรัตน์ ปญญาธโร). (2559). *แนวคิด คติธรรม 19 ปีแห่งวิถีธรรม*. ฉะเชิงเทรา: เพอร์เฟค ปริ้นติ้ง แอนด์ ออฟเซต.
- พุทธทาสภิกขุ. (2529). *ฟ้าสาบระหว่าง 50 ปีที่มีสวนโมกข์ (ตอน 1)*. กรุงเทพมหานคร: สวนอุศุมมูลนิธิ.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2560). *อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มิลินทปัญหา. (2556). *มิลินทปัญหา*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

- วัดสมานรัตนาราม. (2554). *วัดสมานรัตนาราม*. ฉะเชิงเทรา : หนังสือธรรมทาน.
สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2561). *ตอบเรื่อง พ.ร.บ.คณะสงฆ์*.
พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: ผลิตivism.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2560). *พุทธศาสนาและความเชื่อในสังคมไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.
อรศรี งามวิทย์พงศ์ และคณะ. (2559). *พื้นวัด คีนเมือง*. กรุงเทพมหานคร: สถาบัน
อาศรมศิลป์.
- อดิน รพีพัฒน์. (2551). *วัฒนธรรมคือความหมาย: ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด
เกียร์ซ*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

วิทยานิพนธ์

- ดำรงศักดิ์ มีสุนทร. (2556). *ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน กรณีศึกษา
วัดนามสมมติกับชุมชนนามสมมติ จังหวัดกาญจนบุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์).

Books

- Alan Aldridge. (2013). *Religion in the Contemporary World: A Sociological
Introduction*. 3rd Edition. Cambridge: Polity Press.
- Max Weber. (1968). *Economy and Society: An Outline of Interpretive
Sociology*. translated and Edited by G. Roth and C. Wittich.
New York: Bedminster Press.
- _____. (2007). *The Religion of India: The Sociology of Hinduism and
Buddhism*. translated and edited by Hans H. Gerth and Don
Martindale. New Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers Pvt.
Ltd.